

Til: nefnasvid@althingi.is

143. löggjafarþing 2013–2014.
Þingskjal 17 — 17. mál.

Umsögn Umhverfis- og byggingarverkfræðideildar Háskóla Íslands um „Tillögu til þingsályktunar um uppbyggða vegi um hálendið“

Flm.: Haraldur Einarsson, Jóhanna María Sigmundsdóttir, Vilhjálmur Árnason

Inngangur

Umhverfis- og byggingarverkfræðideild HÍ (UB) er sú deild innan Háskólans sem kennir og stundar rannsóknir á mannvirkjagerð og umhverfisáhrifum þeirra. Margar þessara framkvæmda ná til mjög stórra svæða, eins og t.d. vegakerfis landsins alls. Prófessor deildarinnar í samgönguverkfræði er dr. Guðmundur Freyr Úlfarsson, og dr. Sigurður Erlingsson er prófessor í tækniatriðum er varðar vegi.

Vegaframkvæmdir á hálendi hafa til þessa mjög komið til vegna virkjana- og línuframkvæmda. Þannig hefur Landsvirkjun (LV) t.d. lagt mjög mikið af vegum og eru sumir þeirra góðvegir en aðrir lakir, eins og t.d. línuvegir sem eru lagðir í línustæðum svo hægt sé að leggja línurnar (Aðallínurnar leggur Landsnet í dag). Af góðvegum má nefna veginn neðan úr Húnavatnssýslum upp að Blöndulóni og langt suður á Kjöl. Vantar nú aðeins um 100 km að Kjálvegi verði lokið.

Vegna virkjana á Þjórsársvæðinu hefur LV einnig lagt marga vegi og nær t.d. Kvíslaveituvegur nánast upp að Hofsjökli. Vantar hér aðeins 101 km að ljúka Sprengisandsvegi þessa leið, að Mýri efsta bæ í Bárðardal. Austanmegin á Sprengisandi liggur vegur líka norður, langleiðina að Nýjadal við Tungnafellsjökul (vantar um 20 km þangað). Frá Nýjadal til Svartárkots, syðsta bæ í Mývatnssveit, þyrfti aðeins um 86 km veg til að ljúka Sprengisandsvegi þessa leið, og tengja þannig Suðurland og Mývatnssveit beint.

Vegna Kárahnjúkavirkjunar var lagður góðvegur neðan af Héraði og upp að Háslóni. Þetta er um helmingur Vatnajökulsvegur, og vantar nú aðeins um 86 km til að Vatnajökulsvegur nái út á Sprengisandsveg mótis við Þríhyrning. Um mögulega lagningu þess hluta Vatnajökulsvegur sem enn vantar í einkaframkvæmd, hefur félagið Hálendisvegur ehf, á Austurlandi, fjallað [38]. Benda má á að fjórir hálendisvegir eru stofnvegir í samgönguáætlun: Kaldidalur (niður í Borgarfjörð), Kjálvegur, Sprengisandsvegur og Fjallabaksleið nyrðri.

Kennari deildarinnar í skipulagsfræðum, dr. Trausti Valsson prófessor (TV), setti fyrstur manna fram tillögu um landsskipulag þar sem kerfi hálendisvega er veigamikill þáttur. Hafa í hans umsjón verið fjölmörg stúdentaverkefni um þessi mál, þar af nokkur lokaverkefni. Samvinna um þjóðhagslega hagkvæmni hefur einkum verið við Hagfræðideild HÍ. Ýmsir aðrir kennarar deildar hafa komið að t.d. jarðfræði og mati á umhverfisáhrifum hálendisvegaverkefna og má þar nefna Birgi Jónsson, sem er dósent í jarðverkfræði við deildina.

Um vinnu deildarmanna (sem er einkum hefur verið unnin eða stjórnað af Trausta Valssyni) að ýmsu því er tengist hálendisvegum og þýðingu þeirra, er vísað til heimildaskrár aftast í skjalinu. Er þetta gert því óraunhæft er að endurtaka hin viðamiklu gögn og rök í þessum heimildum í stuttri umsögn um fyrirbyggjandi þingsályktun, en heimildaskráin veitir þingmönnum hinsvegar auðveldan aðgang að þessum gögnum.

Umsagnir um atriði sem kom fram í *Greinargerð þingsályktunartillögunnar*

- 1) Í greinargerðinni segir t.d.: „Fornir hálendisvegir hafa þó verið í niðurníðslu undanfarin ár og flokkast frekar sem slóðar en vegir. Af þessum sökum verða þeir ófærir fyrir en skyldi og eru auk þess hættulegri en ella. Það er ekki í neinum takti við markmið ferðaþjónustunnar. Lélegir vegir geta valdið skemmdum á bílum, óþægindum ferðafólks og jafnvel slysum“. Vorið 2013 var haldin ráðstefna um þetta er varðar Kjalveg í góðri samvinnu við hagsmunaaðila, að frumkvæði TV og Guðna Ágústssonar fv. ráðherra (Sjá heimildaskrá). Hér komu fram miklar áhyggjur Vegagerðarinnar og ferðaþjónustuaðila, sem væntanlega verða útskýrðar í umsögnum þeirra um þingsályktunartillöguna [32] [33].

Umsagnir um nokkur atriði sem koma fram í kaflanum *Ferðaþjónusta*

- 2) Í textanum segir fyrst: „Uppbyggðir hálendisvegir hafa gríðarleg áhrif á ferðaþjónustu og munu án efa dreifa vaxandi fjölda ferðamanna, jafnt erlendra sem innlendra, betur um landið en nú er... Bættir hálendisvegir eru líklegir til að lengja ferðamannatímabilið á þeim stöðum þar sem aukning ferðamanna er minnst“. Um þetta fjallaði m.a. TV í ráðstefnu á Hallormsstað í nóv. 2013 [34]. Sjá líka [13] bls. 70-71.
- 3) „Einnig ættu allir að fá möguleika á að njóta fegurðar hálendisins án þess að þurfa að koma sér upp sérútbúnum tækjum til slíkra ferða. Þar að auki greiða betri vegir fyrir aðgengi fatlaðra að landsvæðunum og gera ferðaþjónustunni betur kleift að sinna þeim markhópi.“ Skrif kennara og nemenda innan deildarinnar hafa oft lagt áherslu á þetta.

Umsagnir um nokkur atriði sem koma fram í kaflanum *Byggðastefna*

- 4) „Hringvegurinn yrði þá ekki eina greiðfæra leiðin heldur opnuðust fleiri möguleikar með styttri hringleiðum sem gætu hentað fleirum, bæði einstaklingum og ferðaþjónustuaðilum.“ Um þetta er einkum fjallað í bókinni *Vegakerfið og ferðamálin*, 2000 [13] bls. 108-109. Bókin var gefin út af Vegagerðinni og fæst þar ókeypis.
- 5) „Mikil tækifæri felast í hlýnun hafsins á norðurslóðum, t.d. ný fiskimið og opnun siglingaleiða.... Góðar samgöngur um hálendið gætu þar skipt sköpum um hvort markmið um nýtingu tækifæra gætu náðst á réttum tíma.“ Um þetta er einkum fjallað í bókinni *How the World will Change – with Global Warming*, 2006 [15]. Um fiskflutninga má lesa í "Ísland getur orðið einn fiskmarkaður með góðu vegakerfi" [23].

Umsagnir um nokkur atriði sem koma fram í kaflanum *Aukið öryggi og umhverfismál*

- 6) „Með boðlegu vegakerfi yfir hálendið styttest ýmsar vegalengdir landshorna á milli sem ætti að draga úr notkun jarðefnaeldsneytis.“ Þetta er svo augljóst að það þarfnast ekki rökstuðnings.

- 7) „Sömuleiðis mundu hálendisvegir styrkja vegakerfið gagnvart náttúruvá“. Um þetta er einkum fjallað í bókinni *Vegakerfið og ferðamálin*, 2000 [13], bls. 39-44.
- 8) „Endurbætur á hálendisvegum munu hafa einhver umhverfisáhrif en til þess er að líta að markmiðið er að stýra umferðinni og halda henni á vegum þannig að umferðin valdi sem minnstu raski.“ Um þetta er einkum fjallað í verkefnum í námskeiðinu Mat á umhverfisáhrifum í UB deild við HÍ.

Umsagnir um nokkur atriði sem koma fram í kaflanum *Undirbúningsvinna og stuðningur*

- 9) „Mikil rannsóknarvinna hefur farið fram af hálfu einkaaðila og Vegagerðarinnar um áhrif bættra samgangna um hálendið.“ Sjá heimildaskrá aftast.
- 10) „Útlit er fyrir að stuðningur við uppbyggingu hálendisvega sé mikill, sérstaklega sunnanlands og norðan, og fari vaxandi með auknu streymi ferðamanna til landsins“. Þetta kom t.d. fram á ráðstefnunni Austurland auðlindanna sem haldin var á Hallormsstað 3-4. nóv. 2013 [35], en þar flutti TV erindi um áhrif Vatnajökulsvegur til að auka streymi ferðamanna til Austurlands [36] og Birgir Jónsson erindi um að nátturuhamfarir hefðu rofið Hringveginn sunnan jökla á 15 ára fresti á sl. 110 árum [37]. Nú er beðið eftir Kötlugosi sem mundi rjúfa hringveginn í langan tíma. Hér væri Vatnajökulsvegur (sem stytta leiðina Rvk-Egilsstaðir um 200 km), mjög mikilvæg varaleið. Hún mundi mjög draga úr einangrun Austurlands og tryggja að hringflæði ferðamennsku um landið mundi ekki stöðvast.

20. desember 2013

**Fyrir hönd Umhverfis- og byggingarverkfræðideildar HÍ
Trausti Valsson, prófessor í skipulagsfræðum**

Úr verkefnaskrá TV (Er að hluta á ensku, því heimildaskrá hans er að mestu á ensku)

Seta í nefndum:

- [1] Member, Committee on Selecting Highland-Routes, Ministry of Transportation, 6. 1988-9. 1988.
- [2] Member, Committee on The Future of Transportation in Urban Areas, Ministry of Transportation, 8. 1990-11. 1990.
- [3] "Framtíðarsýn samstarfshóps um samgöngur" ("Future Vision of a Committee on Transportation" Till 2030). Ministry of Transportation. April 2001. 12 pp.

Ráðgjöf:

- [4] Advisor, planning of a conference on Highland-roads in Egilsstaðir, 1988.
- [5] Advisor, "Highland-roads", a bill at the Icelandic Parliament, 1988.
- [6] Member, Committee to Prepare a Conference on "Highland-roads of the Future", at the Association of Icelandic Engineers, 1988.
- [7] Member, Committee to Prepare a Conference on "Highland-roads of the Future", for the Ministry of Transportation, 1995-6.

Þær bækur TV sem fjalla að hluta um málið:

- [8] *Hugmynd að fyrsta heildarskipulagi Íslands*, 1987
(An Idea on the First Iceland-Plan)
- [9] *Framtíðarsýn: Ísland á 21. öld*, 1991
(A Vision for Iceland in the 21st Century)

- [10] *Land sem auðlind - Um mótun byggdamynsturs*, 1993
(Land as Resource, - On the Development of Settlement-Patterns)
- [11] *Vid aldahvörf - Stada Íslands í breyttum heimi*, 1995
(At the Turn of the Century - Iceland's Position in a Changing World)
Co-author Albert Jónsson
- [12] *Ísland hid nýja* (Iceland the New), 1997. Co-author Birgir Jónsson
- [13] *Vegakerfið og ferðamálin*, 2000
(Roads and Tourism)
- [14] *Skipulag byggdar á Íslandi*, 2002
- [15] *How the World wil Change – with Global Warming*, 2006

Greinar í blöð og tímarit og skýrslur:

- [16] “Reykjavík – midstöð samgangna í landinu” (“Reykjavik – Centre of Transportation in the Country“), *Thjóðviljinn* April 7, 1977. (4 p. in A4).
- [17] “Sögulegt yfirlit um Reykjavík sem midstöð samgangna í landinu” (“A Historical Overview of Reykjavik as Center of Transportation in the Country“), *Tíminn*, May 1, 1977. (2 p. in A4).
- [18] “Frumhugmyndir um nýja byggdastefnu” (“First Ideas on a New Settlement Policy“), *Mbl.*, November 13, 1987.
- [19] “Áfangar í Íslandsskipulagi” (“Steppingstones in an Iceland-Plan“), *Arkitektúr og skipulag* 2/1988, 2 pp.
- [20] “Hálendisvegir” (“Highland-Roads“), A rapport to the Ministry of Transportation, 1988, 37 pp.
- [21] “Skipulag á hálendi” (“Planning of the Highlands“), Rapport to the Prime Ministry, 1991, 10 pp. 20%.
- [22] “Midhálendid - Svaedisskipulag - Fyrstu drög” (“The Central Highlands-Regional Plan - A First Draft“), With a group of students, 1991, map and 30 pp. 40%.
- [23] “Ísland getur orðid einn fiskmarkadur med góðu vegakerfi” (Iceland can Become One Fish-Market Through a good Road-System“), Conference rapport of HFÍ and ARFÍ, 1992, 7 pp. Also published in *Mbl.* 26. og 31. mars 1992, (1 p. in A4).
- [24] “Vid thurfum eina samhaefda samgönguáætlun” (“We Need One Integrated Transportation Plan“), A paper given at a Conference by the Association of Civil Engineers, 1992, 6 pp.
- [25] “Austurland og nýting audlindanna: Thjóðarbúsins thridja stod” (“The East Country: The Third Pillar of the Society“). Year Meeting of SSA. Neskaupsstadur. August 29. - 30 1995. 20 pp.
- [26] “Thróun byggdar á Íslandi. Thjóðarsátt um framtíðarsýn” (“Development of Settlements in Iceland. A National Concensus on Future Policy“). A report from the conference. Byggdastofnun, Reykjavík, July 1997. 30 pp.
- [27] “Landsskipulag. Heildarhugsun sem naedi jafnt til hálendis og láglendis” (“Country Plan. A Grasp of the Whoe Emcompassing both High and Low Lands“). *Mbl* May 24 1998. (2 p. in A4)
- [28] “Skipulag midhálendisins. Ferillinn við gerð þess var ekki réttur” (“The Planning of the Highlands. The Proceedure was not Right“). *Mbl.* July 10 1998. (2 p. in A4)
- [29] “Midhálendið. Aetla stjórnvöld að afsala sér skipulagsréttinum ?” (“The

Highlands. Are the Authorities going to Relinquish the Planning Rights?") Mbl July 11 1998. (2 p. in A4)

[30] "Hálendivegirnir eru komnir á dagskrá á ný" ("The Highland Roads are on the Agenda again. Taeknivísir. 26. year 2002. 2 pp.

[31] "Framtíðarsýn á hálendi" ("Future Vision for the Central Highlands"), the conference „Áfram veginn í vagninum ek ég”, Hótel Geysir, 19/4, 2002.

Heimildaskrá síðan 2002 er ekki tiltæk

Ýmist efni á netinu:

[32] <http://dfs.is/adsendar-greinar/4039-skyr-mee-rjoma-og-smurt-braue>

[33] <http://bondi.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=6908> Bls. 20.

[34] <http://austur.is/images/stories/austurbru/skjol/2013/AA/trausti%20valsson.pdf>

[35]

http://austur.is/index.php?option=com_content&view=article&id=466%3Aatvinnuradstefnan&catid=63%3Aausturbru&lang=is

[36]

<http://austur.is/images/stories/austurbru/skjol/2013/AA/trausti%20valsson.pdf>

[37]

<http://austur.is/images/stories/austurbru/skjol/2013/AA/birgir%20jansson.pdf>

[38] <http://www.visir.is/mikil-taekifaeri-med-halendisvegi-nordan-vatnajokuls/article/2013131119788>